

פרשת כי תצא

כי תהיינה לאיש שתי נשים (כא, טו)

שמעתי להעיר מן הכתוב הזה על מה שחידש רבינו גרשום חרם על הנושא ב' נשים, הלא מקרא מפורש כאן שמותר לישא ב' נשים, והלא כתב הט"ז (באו"ח סי' תקפח ויו"ד סי' קיז) דכל שהוא מפורש בתורה להיתר אין בכח חז"ל לאסרו, וצ"ע, וראיתי ליישב דהלא זה הכתוב מיירי שנשא אשה אסורה, כמבואר כן (ביבמות כג, א) דהך שנואה היינו שנואה בנישואיה, באופן דלפ"ז אין שום הכרח מן הכתובים שמותר לעשות כן.

ואשר יראה בזה פשוט, דרבינו גרשום לא אסר לישא ב' נשים בתורת איסור והלכה מחמת דררא דאיסורא, אלא שהוא החרים כל אחד ואחד שיהא נושא ב' נשים, באופן דלפ"ז נראה פשוט דדוקא כאשר באו חכמים לאסור דבר מסוים יכוננו דברי הט"ז שאין כח ביד חכמים לאסור בדבר המפורש בתורה להיתר, אכן רבינו גרשום לא קבע איסור בכך, כפי שיבואר דבר זה.

דהנה מבואר ברש"י (בביצה ב, ב) דאסור לחכמים לתקן גזירה לגזירה, ומשום דיסוד מה שיש כח ביד חכמים לתקן גזירות ואיסורים הוא מדכתיב ושמרתם את משמרת, ודרשו (ביבמות כא, א) עשו משמרת למשמרתי, וכ"ז הוא דוקא אם שם משמרת על התקנה דרבנן, אך כל שעושין לה עוד משמרת וגזירה לגזירה הראשונה אזי שוב אין גזירה הראשונה משמרת אלא דין, ואסור לחכמים לעשות כדבר הזה. וזהו ביאור דברי הט"ז שכתב שאין כח ביד חכמים לאסור דבר המפורש בתורה להיתר, והיינו לפי שכל שבאין חכמים לתקן תקנה מסוימה מכח דין משמרת לדיני התורה, הלא במקום שמפורש בתורה להיתר אין זה שם משמרת אלא הוא עקירת התורה, וכל שהוא נגד התורה אין כח ביד חכמים לעקרו, אך זה אינו שייך במקום חרם דר"ג שאינו לתא דאיסורא, אלא חרם על העושה כן.

והרמב"ן בפירושו כתב שיש כח ביד כל נשיא וגדול הדור להחרים ולאסור אדם להיותו מושבע כאילו נשבע על דבר מסוים, יעו"ש, וודאי דאין נעשה הדבר ענין איסור אלא שנעשה מושבע על כך, וזהו מה שתיקן רבינו גרשום להחרים את כל מי שנושא ב' נשים דהוא תקנה מסוימת על כל אחד שהוא נעשה כמושבע על כך. (ומבואר היטב מה שנקרא רבינו גרשום מאור הגולה, דכל כח החרם הוא בהיותו גדול ומאור הגולה).

ויסוד לזה דרבינו גרשום לא אסר את הדבר מחמת לתא דאיסורא, דהנה כתב הנו"ב (אה"ע סי' עז) להוכיח מדברי הר"נ שחרם הוא דין תורה, וכ"כ בעבודת הגרשוני (סי' נג) דספק חדר"ג נידון כספק תורה, כענין שכתבו הט"ז והש"ך (יו"ד סי' ריח ס"ב) בשם התורה"ד והרש"ל דתקנת הקהל נידון כאיסור תורה, וכ"כ החת"ס (אה"ע סי' ב) דספק חדר"ג נידון כספק איסור תורה כדברי הרמב"ן הנ"ל דחרם הוא מה"ת.

הלא נמצא לפ"ז דמה שר"ג החרים את הנושא ב' נשים אי"ז שחידש איסור ושוב החרים את העובר ע"ז, אלא שגוף האיסור אינו אלא מהלכות חרמות ושבועות שהשביע את כל ישראל בחרם לבל ישאו ב' נשים, וכן נראה ממש"כ המהרי"ק ששמע בשם הרשב"א שלא גזר רבינו גרשום אלא לאלף החמישי ותו לא, והובא ברמ"א (אה"ע סי' א סי"א), דמשמע מזה שאי"ז תקנה קבועה כשאר התקנות, אלא שהוא מדין חרם ושבועה לזמן מסוים.

וביותר מבואר במשכנות יעקב (אה"ע סי' א) שעמד בזה מ"ש משאר תקנות דרבנן שקיימים לעולם, ותירץ דלא מצא רבינו גרשום לאסור משום סייג לתורה, אלא שראה שהוא צורך השעה, וא"כ מן הדין אסור לתקן תקנה קבועה משום שהוא הוספה על דיני התורה, (כמו שהאריך הרמב"ן בפרשת ואתחנן לענין מקרא מגילה), ואשר לכן תיקן רק לשעה למען יהא היכר שאי"ז תקנה קבועה אלא הוראת שעה, עכ"ד.

פרשת כי תצא

הלא מעתה ניחא היטב מה שגזר רבינו גרשום לאסור לישא ב' נשים, דאינו קשה ממקרא זה שמפורש להיתר, והוא לפי דהרי"ז ממש כמי שנשבע לבל ישא ב' נשים שאין בזה שום סתירה ממה שכתוב בתורה שאפשר לישא ב' נשים, והדברים פשוטים וברורים, ושו"ר שכיוונתי בכל הדברים הללו לדברי החת"ס (ח"ו סי' נב) שנשאל על דברי הט"ז הנ"ל ממקרא הזה והשיב כנ"ל שהוא רק דין חרם ושבועה ולא תקנה קבועה.

מקור: חבצלת השרון